

#2

Rapportserien
FORSKNING & SKOLUTVECKLING
i samverkan

UPPFÖLJNING AV
YRKESPRÅKSKURS
FÖR BARNSKÖTARE

Annika Karlsson, Kristina Westlund

PEDAGOGISK
INSPIRATION
MALMÖ

Malmö stad

OM RAPPORTSERIEN

Pedagogisk Inspiration Malmö är en gemensam utvecklingsenhet för Förskoleförvaltningen, Grundskoleförvaltningen och Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen i Malmö stad. En av enhetens centrala uppgifter är att stärka skolverksamheternas vetenskapliga bas och förmåga att använda forskning och vetenskapliga metoder samt att utveckla ett nära samarbete mellan skolverksamheter, forskare och lärosäten rörande forskning om, för och med förskolor och skolor.

I rapportserien Forskning och skolutveckling i samverkan samlas texter och rapporter från projekt och undersökningar som genomförts av, eller i samarbete med, de forskare och forskarutbildade lärare som arbetar som vetenskapliga utvecklingsledare på Pedagogisk inspiration Malmö. Texterna bygger på forskning och vetenskapliga metoder men har ofta skrivits i samarbete med exempelvis pedagogisk personal, skolledare eller externa forskare från lärosäten och kan därför ha olika karaktär. I serien finns utrymme för bland annat rapporter från forskningsbaserade skolutvecklingsprojekt, undersökningar och analyser riktade mot skolverksamheter samt vetenskapliga artiklar.

I det här numret av rapportserien redovisas uppföljningen av en yrkesspråkskurs för barnskötare, som genomfördes i förskoleförvaltningen under läsåret 2022/2023. Syftet med uppföljningen var att undersöka hur kursen bidrog till deltagarnas utveckling av yrkesspråket, samt belysa hinder och möjliggörande faktorer. SVA-lärare i förskoleförvaltningen, Erika Ekman, Magnus Melin och Lisbeth Hantosi Johansson, planerade och genomförde kursen samt uppföljningen med vetenskapliga utvecklingsledare som stöd och samarbetspartners när det gäller uppföljningsmetoder och analys. Rapporten är sammanställd i dialog med SVA-lärarna.

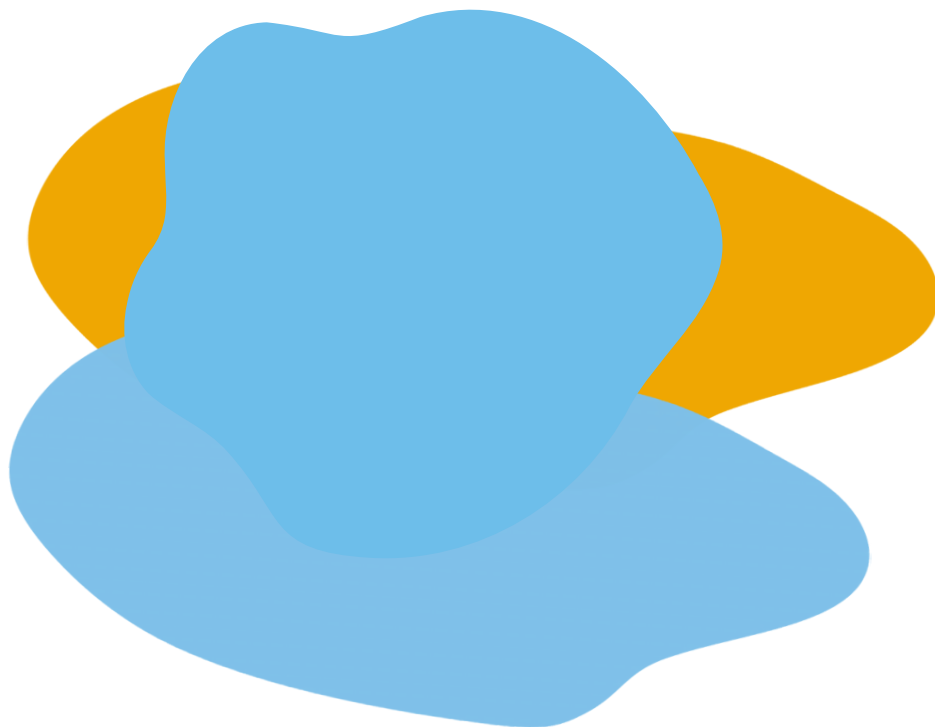
Kristina Westlund (t.v) är vetenskaplig utvecklingsledare på Pedagogisk inspiration Malmö och Fil.lic. i pedagogik. Hon har tidigare arbetat som förskollärare, utvecklingsamordnare och kommunlektor inom förskolan i Malmö stad. Kristina är även doktorand i pedagogiskt arbete vid Högskolan Kristianstad och hennes avhandlingsarbete handlar om pedagogiskt arbete för barns tillhörighet i förskolan.

Annika Karlsson är vetenskaplig utvecklingsledare på Pedagogiska inspiration Malmö och lektor i naturvetenskapernas didaktik på Malmö universitet. Annikas forskning och skolutvecklingsprojekt fokuserar på språk- och kunskapsutvecklande undervisning i NO-klassrum där elevers flerspråkighet ses som en resurs för deras utveckling av ämneskunskaper och ämneslitteracitet.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	SAMMANFATTNING	5
	BAKGRUND	6
	Yrkesspråkskursens upplägg	6
	Uppföljningens syfte	6
	METOD OCH GENOMFÖRANDE	7
	Uppföljningens genomförande	7
	Underlag för uppföljningen	8
	RESULTAT	12
	Utveckla läs- och skrivförmåga på svenska i relation till yrkesspråk	12
	Hindrande och möjliggörande faktorer för utbildningsinsatsen	16
	DISKUSSION	19

NR 2 2024

FORSKNING & SKOLUTVECKLING i samverkan

Materialet publiceras via open access (öppen tillgång) under
Creative Commons-licensen CC BY-NC-ND 4.0.

Distribution: Pedagogisk inspiration Malmö

Layout: Pedagogisk inspiration , Malmö stad

Elektronisk version tillgänglig på: www.pedagogmalmo.se

SAMMANFATTNING

I denna rapport redovisas uppföljningen av en yrkesspråkskurs, som förskoleförvaltningens SVA-lärare genomfört under läsåret 2022/2023. Yrkesspråkskursen hade fokus på läs- och skrivförmåga på svenska och den var riktad till medarbetare i förskoleförvaltningen som inte klarat antagningstest för barnskötarutbildning på Komvux Malmö, det vill säga aktuell uppdragsutbildning för Malmö stads förskoleförvaltning. I rapporten ges inledningsvis en beskrivning av bakgrunden till yrkesspråkskursen samt en beskrivning av hur uppföljningen genomförts. Därefter redovisas resultaten av uppföljningen samt en diskussion. Resultaten av uppföljningen visar att

- samtliga deltagare upplever att de utvecklat förmågan att läsa och skriva på svenska,
- majoriteten biträdande rektorer menar att deras medarbetare utvecklat förmågan att läsa och skriva på svenska mycket eller ganska mycket,
- deltagarnas genremedvetenhet, förmåga att strukturera och anpassa text samt yrkesrelaterade ordförråd har förbättrats under utbildningen,
- deltagarna har upplevt det positivt att använda digitala verktyg såsom exempelvis datorer, lärplatta och padlet,
- deltagarnas självförtroende i att använda språket på arbetsplatsen har stärkts,
- kursens inriktning mot genrepagogik och processkrivande samt engagemanget från deltagarnas chefer har varit möjliggörande faktorer samt
- oklarheter kring kursens syfte samt bristande förankring mellan samtliga aktörer har varit hindrande faktorer.

Från resultaten dras slutsatserna att

- deltagarnas utveckling av läs- och skrivförmåga på svenska är starkt knuten till såväl deltagarnas yrkesidentitet som deras lärandeidentitet,
- kursen har bidragit till att deltagarna utvecklat sitt yrkesspråk och fått en ökad förståelse för uppdraget, vilket har stärkt deras självförtroende och gjort att de har kunnat bidra mer i diskussioner på sina arbetsplatser samt tidig förankring och kommunikation mellan alla inblandade har betydelse för att kunna klargöra roller, syften och förväntningar för olika delar av arbetet med kursen.

BAKGRUND

I förskoleförvaltningens systematiska kvalitetsarbete har både brister i formell pedagogisk kompetens (andel personal som har pedagogisk utbildning) och svenskspråkig kompetens bland medarbetarna identifierats. En strategi för att stärka andelen personal med pedagogisk utbildning är att erbjuda medarbetare, som saknar utbildning för att arbeta med barn, möjlighet att gå en barnskötarutbildning. Genom en uppdragsutbildning, som anordnas av Komvux Malmö, får medarbetarna formell behörighet som barnskötare. En strategi för att stärka den svenskspråkiga kompetensen har varit att anställa SVA-lärare inom förvaltningen, vilka har ett särskilt fokus på att stödja utvecklingen av medarbetarnas yrkesspråk.

Bakgrunden till den yrkesspråkskurs som följs upp i denna rapport är att förskoleförvaltningen ville pröva hur SVA-lärarkompetensen skulle kunna användas för att utveckla medarbetares läs- och skrivförmåga i det svenska språket. I antagningen till ovan nämnd barnskötarutbildning har det införts ett antagningstest, då Komvux erfarit att en del av de medarbetare som påbörjat barnskötarutbildningen saknar den läs- och skrivförmåga som krävs för att klara av en utbildning på gymnasienivå, särskilt då aktuell uppdragsutbildning genomförs med ett högre studietempo än reguljär barnskötarutbildning. År 2022 var det sex medarbetare som inte klarade antagningstestet. Förskoleförvaltningen ville då undersöka huruvida riktade SVA-insatser för dessa medarbetare skulle kunna vara ett framgångsrikt sätt att använda SVA-lärarkompetensen i förvaltningen, i syfte att möjliggöra för fler att genomgå barnskötarutbildning.

Yrkesspråkskursens upplägg

Kursen har genomförts som en heldagsutbildning varannan måndag med start i september 2022 och med avslut i maj 2023. Under de veckor som kursen inte haft schemalagda träffar har deltagarna haft tre timmar för självstudier. Utbildningen har genomstrukturerats av ett språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt och utgått ifrån genrep pedagogik med fokus på skrivutveckling genom processkrivning. Kursens innehåll beskrivs mer detaljerat i resultatdelen av denna rapport. En SVA-lärare har haft det huvudsakliga ansvaret för undervisningen i yrkesspråkskursen, medan den andre har medverkat vid ett flertal kurstillfällen samt fungerat som dialogpartner i planering och uppföljning. En tredje SVA-lärare har medverkat i planeringen av kursen och uppföljningen.

Uppföljningens syfte

Pedagogisk inspiration (PI) Malmö fick i uppdrag av förskoleförvaltningen att

- undersöka hur utbildningsinsatsen bidrar till deltagarnas yrkesspråk, med fokus på läs- och skrivförmåga
- belysa främjande och hindrande faktorer i relation till utbildningsinsatsen

I uppföljningen har det funnits ett fokus på hur utbildningen bidragit till att utveckla deltagarnas förmåga att läsa och skriva på svenska i relation till deras yrkesspråk, men uppföljningen har även riktats mot hur utbildningen bidragit till deltagarnas lärande i ett bredare perspektiv samt hur deltagarnas biträdande rektorer upplevt att utbildningen bidragit till medarbetarnas utveckling och förskolornas kvalitetsutveckling.

Ett övergripande syfte med uppföljningen var att bidra med kunskap om hur liknande utbildningsinsatser skulle kunna utformas i framtiden. Under tiden som yrkesspråkskursen planerades och genomfördes, förändrades emellertid förutsättningarna för genomförandet och uppföljningen. Skolverket initierade med relativt kort varsel en större satsning för språkfrämjande kompetensutveckling, som i Skåne genomförs av Merit AB. Den del av syftet som handlade om att använda yrkesspråkskursen som en pilot för kommande, liknande insatser hamnade i en ny kontext genom att förskoleförvaltningen nu får tillgång till statligt finansierad kompetensutveckling riktad mot personalens yrkesspråk. Därför har denna uppföljning riktats mer mot att undersöka hur yrkesspråkskursen förmått möta de specifika kompetensutvecklingsbehov som varit syftet med insatsen, samt vilka generella lärdomar som kan göras.

METOD OCH GENOMFÖRANDE

I detta avsnitt beskrivs de tillvägagångssätt och underlag som använts i uppföljningen. Här återges även de frågor som använts i intervjuer och enkäter. Avsnittet avslutas med en sammanställning av det samlade underlaget.

Uppföljningens genomförande

Uppföljningen har planerats och genomförts i samarbete mellan förskoleförvaltningens SVA-lärare och vetenskapliga utvecklingsledare från Pedagogisk inspiration Malmö. SVA-lärarnas närmaste chef var involverad i planeringen, under den fas då riktning, syfte och arbetsfördelning fastställdes. Inriktningen har varit att uppföljningen skulle fungera som ett verktyg för att kontinuerligt följa och utveckla utbildningen, då detta tillvägagångssätt medför att kunskaper som utvecklas efterhand kommer till direkt användning. Ambitionen har också varit att SVA-lärarna i så hög grad som möjligt genomfört uppföljningen, medan de vetenskapliga utvecklingsledarna fungerat som stöd och samarbetspartners när det gäller uppföljningsmetoder, genomförande och analys. Genom detta tillvägagångssätt inkluderas fler perspektiv, vilket utvecklar uppföljningskompetensen hos samtliga inblandade. Under utbildningens gång har därför projektgruppen bestående av två SVA-lärare och två vetenskapliga utvecklingsledare träffats regelbundet en gång i månaden. Föreliggande rapport är sammanställd av de vetenskapliga utvecklingsledarna, i dialog med SVA-lärarna.

Underlag för uppföljningen

I uppföljningen av utbildningsinsatsen har deltagarnas och deras lednings förväntningar och upplevelser av utbildningsinsatsen, SVA-lärares didaktiska val samt deltagarnas läs- och skrivutveckling kontinuerligt följts upp och analyserats. Underlaget för uppföljningen har samlats genom dokumentation av planering och lektionsupplägg, dokumentation av deltagarnas läs- och skrivutveckling i form av textanalyser, utvärderingar, intervjuer och enkäter (se tabell nedan). Analys och sammanställning av resultat har gjorts tillsammans i projektgruppen utifrån våra olika roller.

Deltagarnas förväntningar och upplevelser

Kursdeltagarnas upplevelser av yrkesspråkskursen har följts upp vid tre tillfällen – i början, mitten och slutet av kursen. Vid det första undervisningstillfället fördes en öppen dialog kring kursdeltagarnas behov och förutsättningar i syfte att involvera dem i kursens innehåll och riktning. I mitten av kursen gjordes en utvärdering i Forms där deltagarna svarade på följande frågor:

- Har du saknat något i kursen fram tills idag?
- Vad tycker du att du behöver bli bättre på i svenska?
- Vi har använt penna och papper, iPad och dator under hösten. Vilket verktyg vill du bli bättre på?
- Har du kunnat studera de tre timmarna veckan mellan våra lektioner? Om inte, varför har de tre timmarna inte fungerat för dig?
- Hur har de tre timmarna varit planerade?
- Skriver du på svenska när du jobbar?
- När skriver du och vad skriver du?
- Skriver du på ett annat språk än svenska när du jobbar?
- Vilket/vilka språk? Läser du på svenska när du jobbar?
- När läser du och vad? Talar du på andra språk än svenska när du jobbar? När pratar du på annat språk än svenska när du jobbar? Tycker du att du utvecklar ditt svenska språk på din arbetsplats?

Vid kursens avslut gjordes en utvärdering av hela kursen där deltagarna svarade på följande frågor:

- Har du saknat något i kursen?
- Tycker du att du utvecklar ditt svenska språk på din arbetsplats?
- Vilka delar i kursen var mest intressanta för dig?
- Tänk på svenska som andraspråk och yrkes-svenska, i vilka områden har du blivit bättre tycker du?
- Tänk på att skriva, på vilket sätt har du blivit bättre tycker du?
- Tänk på att läsa och förstå, på vilket sätt har du blivit bättre tycker du?
- Hur mycket bättre har du blivit på att läsa och förstå svenska?
- Hur mycket har du utvecklat ditt yrkesspråk?
- Hur mycket har din yrkesidentitet utvecklats?
- Har du kunnat studera de tre timmarna mellan våra lektioner?
- Varför har de tre timmarna inte fungerat för dig?
- Vilka delar av din yrkesroll har du utvecklat?
- Pratar du mer yrkesspråk med kollegor och rektorer?
- Är det något annat som du vill berätta som du tänker på som du tror kan vara viktigt och värdefullt för projektgruppen att veta?

Ledningens förväntningar och upplevelser

De biträdande rektorer vars medarbetare har varit kursdeltagare har fått svara på frågor om sina förväntningar och upplevelser kring kursen vid två tillfällen, en gång under höstterminen och en gång i slutet av kursen. I oktober genomfördes fokusgruppintervjuer med deltagarnas biträdande rektorer på teams och spelades in. Intervjuerna genomfördes i form av dialogiska samtal om förväntningar och upplevelser av utbildningen utifrån följande frågeställningar:

- Vilka förväntningar har ni på utbildningen som era medarbetare går?
- Hur kan denna utbildningsinsats bidra till att deltagarna utvecklas individuellt?
- Hur tror ni att den här utbildningen kan leda till en mer språkutvecklande arbetsplats?
- Hur tas det emot i samtal med kollegor, att de går den här utbildningen?
- Hur skapar ni förutsättningar för de tre timmarnas lästid utöver heldagen varannan vecka?
- Finns det andra saker som ni kan göra för att underlätta deras studier?
- Behöver ni stöd, för att kunna stötta era medarbetare?
- Finns det en annan dimension av frågan, om ni behöver stöd i att stötta medarbetare med andra språk i vardagen på arbetsplatsen?
- Har medarbetarna tillgång till dator? Kan de åtminstone låna till utbildningen?

Samtalen transkriberades och tematiserades utifrån frågeställningarna. Vid utbildningens avslut fick de biträdande rektorerna svara på följande frågor i en Forms-enkät:

- 1.** Ur ditt perspektiv, i vilken utsträckning har utbildningsinsatsen bidragit till att utveckla
 - a. Din medarbetares förmåga att läsa och skriva på svenska?
 - b. Din medarbetares förmåga att uttrycka sig genom ett yrkesspråk?
 - c. Din medarbetares yrkesidentitet?
 - d. Hur ni pratar om yrkesspråk på förskolan?
- 2.** I vilken utsträckning har utbildningsinsatsen motsvarat dina förväntningar?
- 3.** Ur ditt perspektiv, vilka har de största vinsterna med utbildningsinsatsen varit?
- 4.** Ur ditt perspektiv, vilka svårigheter har funnits med utbildningsinsatsen?

Deltagarnas progression

Deltagarnas progression har främst följts upp genom att deras skrivuppgifter har analyserats. Vid det första kurstillfället genomfördes ett skriv- och läsförståelsetest, där uppgiften var formulerad med utgångspunkt i barnskötaruppdraget. Ytterligare skriv- och läsförståelsetest genomfördes i november och februari, då i syfte att analysera deltagarnas läs- och skrivutveckling och utifrån det kunna planera kursens fortsatta innehåll och riktning. En annan form av dokumentation, som huvudsakligen använts i SVA-lärarnas egen kontinuerliga uppföljning, har varit dokumentation av deltagarnas läs- och skrivutveckling i form av anteckningar och loggbok.

Undervisningen

Som underlag för uppföljningen av den undervisning som deltagarna har fått, finns dokumentation av kursinnehållet. I slutet av den första terminen infördes en digital samarbetsyta (padlet.com), med huvudsyftet att underlätta de självstudier som deltagarna ägnade sig åt mellan kurstillfällena. Den digitala samarbetsyta utgör tillsammans med SVA-lärarnas skriftliga dokumentation såsom planeringar och anteckningar ett underlag för den här rapporten.

Slutliga reflektioner av SVA-lärarna

I anslutning till kursens slut skrev de båda SVA-lärarna skriftliga reflektioner utifrån följande frågeställningar:

- Vilka riktningar har undervisningen tagit?
- Vad är det som har påverkat riktningen?
- Vilka didaktiska val har ni gjort på vägen?
- Varför gjorde ni de här valen?
- Vilka reflektioner har ni gjort utifrån elevtexterna och observationerna?
- Vilka framgångsfaktorer har ni sett i utbildningen?
- Vilka eventuella hinder har funnits?
- Om ni skulle ha gjort om utbildningen, vad skulle ni då göra annorlunda?

Tabell över underlag för uppföljningen:

Metod för insamling av data	Informanter	Omfattning av data	Tid för insamling	Empiri för analys
Dialog	Deltagarna	6 svar	Sep 22	Förväntningar/behov - deltagarnas röster
Enkät	Deltagarna	6 svar	Dec 22	Utvärdering i Microsoft Forms
	Deltagarna	4 svar	Maj 23	Utvärdering i Microsoft Forms
	Biträdande rektorer	4 svar	Maj 23	Reflektioner - Ledningens röster
Fokusgrupp-intervjuer	Tre biträdande rektorer	1 inspelat samtal ca 45 min	Okt 22	Anteckningar från dialog med biträdande rektorer
	Två biträdande rektorer	1 inspelat samtal ca 30 min	Okt 22	
Textanalys	Deltagarnas texter	6 texter	Sep 22	Textanalyser av deltagarnas texter vid tre tillfällen
	Deltagarnas texter	6 texter	Nov 22	
	Deltagarnas texter	5 texter	Feb 23	
Skriftliga reflektioner	2 SVA-lärare	6 A4-sidor	Maj 23	Skriftliga reflektioner från de två deltagande SVA-lärarna
Kurs- och bedömningsdokument	Deltagarna	4 A4-sidor		Protokoll över läs- och skrivutveckling Dokumentation av planering och undervisning
	SVA-läraren och deltagarna	Padlet Powerpointpresentationer från kurstillfällena		

RESULTAT

Här redovisas resultatet av uppföljningen genom att de två frågeställningar som väglett uppföljningen besvaras. Först ges en beskrivning av hur kursen bidragit till att deltagarna utvecklat sitt yrkesspråk, med fokus på läs- och skrivförmåga. Därefter redovisas hindrande och möjliggörande faktorer i förhållande till yrkesspråkskursen.

Utveckla läs- och skrivförmåga på svenska i relation till yrkesspråk

För att undersöka hur yrkesspråkskursen har bidragit till deltagarnas utveckling av sitt yrkesspråk, med fokus på läs- och skrivförmåga, har dokumentation från kursinnehåll (inklusive SVA-lärarnas nedskrivna reflektioner), deltagarnas och de biträdande rektorernas utvärderingar samt analys av deltagarnas texter använts.

Kursens innehåll och inriktning

En utgångspunkt i hela planeringen av yrkesspråkskursen har varit att ett språk- och kunskapsutvecklande förhållningssätt i så hög utsträckning som möjligt skulle genomsyra utbildningen. En annan utgångspunkt har varit att undervisningen skulle bygga på genrep pedagogik, med fokus på skrivutveckling genom processkrivning. Dessa val grundade sig i vad som enligt språkdidaktisk forskning skapar goda förutsättningar för lärande.

Innehåll och uppgifter under kursen var utformade för att tydligt kunna kopplas till yrkesrollen. Deltagarna har fått möjlighet att läsa och skriva texter som relaterar till uppdraget som barnskötare. Bland annat analyserade deltagarna uppdragsbeskrivningen för barnskötare - vad i min uppdragsbeskrivning innebär att läsa och skriva? Andra exempel ur kursinnehållet har varit att träna på yrkesspecifika begrepp, sammanfatta barnböcker eller skriva meddelanden till vårdnadshavare. I detta yrkesrelaterade innehåll har grammatiska kunskaper, som användning av bisatser eller interpunktion, vävts in. Det har även funnits övningar som tränar så väl läs- som hörförståelse.

Under utbildningen lyfte deltagarna själva behovet av att processkriva texttyper som liknar uppgifterna i antagningstestet till barnskötarutbildningen. Detta har bedömts vara ett relevant kursinnehåll, då ett motiv till att genomföra yrkesspråkskursen har varit att förbättra deltagarnas förutsättningar att klara antagningstestet och därmed själva utbildningen. I kursen har deltagarna till exempel fått träna på att skriva personliga brev samt att läsa och sammanfatta texter om pedagogik. Att träna inför antagningstestet har emellertid försvårats av att det inte har varit möjligt att få närmare information om syftet med antagningstestens utformning. I kursen har SVA-lärarna därför fått arbeta utifrån hur tidigare test varit utformade, utan att med säkerhet veta vad det är som bedöms i testets olika delar.

Kursens innefattade även undervisning om studieteknik och användning av digitala verktyg. Redan tidigt i kursen lyfte både lärare och några av deltagarna behovet av digitala verktyg och då specifikt att skriva på dator och lärplatta, då denna förmåga utgör en förutsättning för att studera. Initialt fick det digitala skrivandet emellertid inte så stort utrymme i planeringen, delvis på grund av att det tog olika lång tid innan alla medarbetare hade dator med sig till undervisningen. Efterhand används både datorer och lärplattor, samt andra digitala lärresurser som quizlet, padlet och digitala läroböcker. I SVA-lärarnas reflektioner efter kursens genomförande lyfts att deltagarna stärkt sin digitala litteracitet, vilket enligt SVA-lärarna kommer att vara deltagarna till gagn både i eventuella fortsatta studier och i det dagliga arbetet på förskolan.

En av frågorna som SVA-lärarna i uppföljningen ombads reflektera över vid kursens slut handlade om vad de hade gjort annorlunda om de skulle genomföra kursen ännu en gång. Generellt upplevde inte SVA-lärarna att de skulle gjort så stora ändringar i kursplaneringen, men en sak som nämndes var att deltagarna och deras rektorer tidigare kunde ha blivit förberedda på att deltagarna skulle behöva tillgång till datorer under kursen.

Deltagarnas förväntningar och upplevelse av utbildningsinsatsen i relation till deras läs- och skrivförmåga

I början av utbildningen gjordes en kartläggning av deltagarnas förväntningar och behov. De övergripande förväntningarna var att bli mer självständig i arbetet och att bli "kompis med" både läsandet och skrivandet. Mer specifika förväntningar var att skriva mer effektivt – till exempel sammanfattningar och nominaliseringar (ett adjektiv eller verb omvandlas till substantiv), utveckla ett mer formellt ordförråd, uttal (även kopplat till text), bli tryggare och snabbare i att skriva, undvika upprepande – variera språket, formulera sig bättre, läsa på dator, läsa fakta- och vetenskapliga texter, lässtrategier för längre texter, öva upp hastigheten i läsning och läsa för att bli bättre på att skriva. De identifierade arbetsuppgifter som deltagarna ville bli bättre på var att skriva rapport och dokumentation, utvecklingssamtal (för- och efterarbete - använda texten för detta), skriva vecko- och månadsbrev, känna sig säkrare i all textkommunikation, högläsning, läsa på dator (mejl/sms), läsa texter för fortbildning, bli säkrare i att använda dator, skriva händelserapport/incidentrapport och orosanmälan (utifrån mall).

I den uppföljningsenkät som deltagarna fick besvara i december, då halva utbildningen genomförts, svarade alla att de läser och skriver på svenska på arbetet men de menade att de fortfarande behövde bli bättre på det. Ingen av deltagarna svarade att de skriver på något annat språk än svenska i arbetet. På frågan om de tyckte att de utvecklat svenskan på sin arbetsplats svarade alla deltagare ja. De menade att de utvecklat svenskan mycket och att de pratade mer än tidigare och att de fick stöd av sina kollegor. I utvärderingen svarade samtliga deltagare även att de ville bli bättre på att använda datorer och andra digitala verktyg.

I slututvärderingen av kursen svarade 4 av 6 deltagare på enkäten. Deltagarna var mycket positiva och upplevde att de nu blivit bättre på att både läsa och skriva på svenska. Tre av fyra beskrev att de utvecklat sin grammatiska förmåga eller förmågan att skriva så att andra kan läsa texten. Andra exempel på saker som deltagarna i slutvärderingen lyfte att de lärt sig var att förstå sammanhang, att kunna göra sammanfattningar eller att de fått en bättre lästeknik. På frågan om vilka delar av utbildningen som varit mest intressant svarade alla genreskrivande och användningen av digitala verktyg såsom exempelvis datorer, lärplatta och padlet. Flera deltagare lyfte här även samtalen som de haft med kollegor från andra förskolor på utbildningen som intressanta. En av deltagarna hade velat fokusera mer på läsning i utbildningen och en annan hade velat vidareutveckla de pedagogiska kunskaperna och dokumentation eftersom det ingår i yrket att vara barnskötare, annars var det inget som deltagarna saknade i kursen.

De biträdande rektorernas förväntningar och upplevelse av utbildningsinsatsen i relation till deltagarnas läs- och skrivförmåga

I fokusgruppsintervjuerna framkom att de biträdande rektorerna hade höga förväntningar på utbildningsinsatsen. De förväntade sig att kursen skulle bidra med ett ökat ordförråd, utveckla det svenska språket och att deras medarbetare skulle känna sig tryggare i att uttrycka sig och skriva i de dokument som används i förskolan. De förväntade sig även en ökad förståelse och användning av det yrkesspecifika språket som används i exempelvis styrdokument, kvalitetsverktyg, medarbetarsamtal, uppdragsbeskrivningar, medarbetarenkäten eller till föräldrar i föräldraenkäten och poängterade att det är viktigt att utveckla en gemensam förståelse för de yrkesspecifika orden och begreppen.

Vid utbildningens avslut svarade 4 av 6 biträdande rektorer skriftligt på frågor som handlade om vad de ansåg att insatsen bidragit till. Tre av de fyra biträdande rektorerna menade att insatsen utvecklat medarbetarnas förmåga att läsa och skriva mycket eller ganska mycket. På frågan om insatsen utvecklat medarbetarnas förmåga att uttrycka sig genom ett yrkesspråk svarade tre av fyra biträdande rektorer "ganska mycket". En biträdande rektor menade att yrkesspråket utvecklats "ganska lite" hos medarbetaren och att kursen tagit mycket tid i anspråk i relation till den lilla utveckling som skett.

Analyser av deltagarnas texter

Under hösten gjordes ett försök att analysera deltagarnas texter utifrån processbarhetsteorin¹. Emellertid visades sig analysen bli problematisk, då processbarhetsteorin används för att bestämma vilken grammatisk nivå skribenten befinner sig på, vilket inte riktigt bedömdes stämma överens med syftet med utbildningen. Syftet var att utveckla läs- och skrivförmåga på svenska i relation till ett funktionellt yrkesspråk, snarare än det snävare syftet att utveckla grammatisk förmåga. Därför fanns det ett behov av en textanalysmodell för att analysera andra områden av genreskrivandet, såsom exempelvis anpassning och form. Det var viktigt att få syn på deltagarnas genremässiga skrivutveckling och kommunikativa samt strategiska skrivkompetens.

¹ Processbarhetsteorin är en teori och modell för språkinläring som utarbetades av professor Manfred Pienemann vid Newcastle University. Teorin fokuserar på vilka lingvistiska strukturer som framträder vid inläringen av språk som inte är ens modersmål.

Detta fokus skärpte planeringen inför vårterminen och gjorde att det, utöver det andra testet i november, kompletterades med ett skrivprocesstest i februari. Detta följdes av analyser utifrån en analysmodell som gemensamt arbetades fram utifrån systemisk-funktionell språk teori (SFL)¹. SFL beskriver språkutveckling som ett sätt att tillägna sig verktyg för ett alltmer varierat och ändamålsenligt meningsskapande i olika sammanhang och situationer. SVA-lärarna ansåg att analysmodellen hjälpte dem att bättre få syn på medarbetarnas funktionella skrivkompetenser. Analysen kan även kopplas till deltagarnas läsförståelse, genom att de skriver sammanfattningar av texter som de läst.

Analysen av texterna visade, trots att underlaget inte var särskilt omfattande, att genremedvetenheten hade stärkts hos medarbetarna. Deltagarna vågade och kunde skriva mer, samt kunde strukturera texten bättre utifrån mottagare och syfte. En viss ökad medvetenhet i anpassning samt ordförråd kunde också konstateras. Därutöver hade ordförrådet vuxit både skriftligt men framför allt muntligt, där deltagarna använde fler yrkesord än tidigare. SVA-lärarna kunde även se att en uppdragsmedvetenhet direkt relaterat till sin yrkesroll hade formulerats bland alla medarbetarna om än i olika grad.

Deltagarnas utveckling av yrkesspråket på arbetsplatsen

När deltagarna i början av kursen fick frågor kring deras behov och förväntningar, framträdde en önskan om en ökad självständighet i arbetet. I slutvärderingen framkom att deltagarna efter kursen själva känner att de vågar ta mer plats på sina arbetsplatser i olika sammanhang, att de vågar prata mer och att de därför blivit mer delaktiga i olika arbetsuppgifter på sina förskolor. De menade även att utbildningen bidragit till att de fått en större förståelse för förskolans uppdrag och att de bättre förstod hur exempelvis en dokumentation skrivs.

En liknande bild framträder i de gruppintervjuer med biträdande rektorer som genomfördes under kursens inledande skede samt i den utvärdering som biträdande rektorer besvarade efter kursens avslut. Under gruppintervjuerna beskrev flera att de redan kunde märka ett ökat självförtroende hos sina medarbetare som deltog i kursen. De beskrev exempelvis att det märktes genom en ökad delaktighet i diskussionerna under arbetslagens reflektionstid. De biträdande rektorerna upplevde att deltagarnas ökade användning av yrkesspecifika ord och begrepp "smittat av sig" på förskolorna. Det framkom att deltagarna refererat till saker som tagits upp på kursen på reflektionstiden på förskolan och formulerat frågor på ett annat sätt än de gjort tidigare. I gruppintervjuerna var samtliga biträdande rektorer mycket positiva till utbildningssatsningen. Vidare ansåg de biträdande rektorerna att utbildningssatsningen blev ett viktigt alternativ för de medarbetare som fick beskedet att de inte kom in på barnskötarutbildningen, att det betydde väldigt mycket för dem.

I utvärderingen efter kursen svarade tre av fyra biträdande rektorerna att medarbetarnas utveckling av läs- och skrivförmågan och förmågan att uttrycka sig genom yrkesspråk på sin arbetsplats bidragit till ett större engagemang och förståelse för förskolans uppdrag hos medarbetarna. De såg även efter kursens slut att den språkliga utvecklingen bidragit till att medarbetarna blivit mer trygga i sin yrkesroll och till ett ökat självförtroende.

² Halliday, M., & Matthiessen, C. (2004). *An introduction to functional grammar* (3rd ed.). London: Arnold.

Beredskap inför fortsatta studier

I SVA-lärarnas skriftliga reflektioner framkommer det att deltagarnas beredskap för studier och deras språkliga karaktär, ökat genom utbildningsinsatsen. SVA-lärarna menar att den tid som medarbetarna har getts för att kunna fördjupa sig och förbereda sig kan vara en framgångsfaktor för att komma in på barnskötarutbildningen och förhoppningsvis också klara av den. Att få möjlighet att verkligen förstå vad exempelvis en uppgift såsom att sammanfatta en text innebär har varit viktigt för deltagarna. Lärarna skriver att deltagarna troligen inte hade förstått uppgiften att sammanfatta en text vid det förra antagningstillfället. Flera av deltagarna hade under kursen berättat att de i testet också skrivit och berättat utifrån egna erfarenheter och kunskaper. I efterhand hade de reflekterat kring att det kanske skulle kunna uppfattas som att de inte hade förstått texten. SVA-lärarna menar att det finns flera delar av kursen som förbättrar möjligheterna för deltagarna att klara fortsatta studier. Det handlar till exempel om de möjligheter som deltagarna har fått att reflektera kring språket och hitta egna strategier för att ta sig an en text och hitta rätt ord för att sammanfatta texter. Lärarna menar dessutom att stärkandet av medarbetarnas självkänsla är en framgångsfaktor. Deltagarna har beskrivit att de blivit mer aktiva i samtal under möten med kollegor och chefer, och att de aktivt kan använda ord och begrepp som de tidigare bara hört. Med andra ord har yrkesspråkskursen skapat förutsättningar för medarbetarna att utveckla läs- och skrivförmågan som i sin tur bidragit till ökad delaktighet och stärkt yrkesidentitet, samt att tre av medarbetarna blev antagna till barnskötarutbildningen.

Hindrande och möjliggörande faktorer för utbildningsinsatsen

Det har under uppföljningen framkommit såväl hindrande som möjliggörande faktorer, som här beskrivs under rubrikerna 1) Kursens upplägg och genomförande och 2) Förankring av syftet mellan olika aktörer.

Kursens upplägg och genomförande

Flera av de faktorer som identifierats som hindrande eller möjliggörande kan kopplas till kursens upplägg. Framför allt har deltagarnas närvaro varit mycket god och deras motivation hög, vilket SVA-lärarna beskrivit som en viktig framgångsfaktor. De biträdande rektorerna beskriver hur deltagarnas motivation stärkts av att de känt att de blir satsade på trots att de inte kommit in på barnskötarutbildningen.

Att deltagarna har fått möjlighet att ingå i ett nytt sammanhang tillsammans med kollegor i samma situation (att inte ha klarat antagningstestet till barnskötarutbildningen) har upplevts som stärkande och utvecklande. De har under utbildningen fått möjlighet att ta del av varandras berättelser om hur de arbetar. Kursens innehåll har varit tydligt kopplat till barnskötaruppdraget genom att uppdragsbeskrivningen har legat till grund för planeringen av uppgifterna.

Samtidigt menar SVA-lärarna att kopplingen till det dagliga arbetet kunde varit ännu tydligare, vilket är en utmaning när deltagarna är ensamma representanter från sina respektive förskolor. I samtalen med de biträdande rektorerna har de beskrivit hur de har försökt hitta tillfällen att låta sina medarbetare berätta om vad de gjort under kursen och att kollegorna i arbetslaget också är viktiga i detta avseende. Dock upplevs tiden som ett hinder och det framgår att förutsättningarna för stöd från den egna arbetsplatsen varierar. Likaså varierar deltagarnas möjligheter att ingå i kommunikativa sammanhang i sitt arbete, enligt vad de har beskrivit för SVA-lärarna under kurstillfällena. I detta avseende har den padlet som använts i kursen haft en möjliggörande funktion genom att den har fungerat som en brygga mellan kursen och arbetsplatsen. Deltagarna har med hjälp av denna enkla kunnat delge kollegor och ledning vad de arbetat med i kursen.

Kursens upplägg har inneburit att deltagarna varannan vecka haft tre timmar för självstudier. Det har i flera fall varit en utmaning för de biträdande rektorerna att organisera för detta, då det dels inte funnits vikarier kopplade till insatsen och det dels enligt de biträdande rektorerna funnits en generell svårighet att hitta vikarier. Deltagarna beskriver att de i vissa fall inte kunnat använda tiden för självstudier i önskad omfattning då de har behövts i barngruppen.

Med utgångspunkt i sina kollegiala reflektioner över utbildningens innehåll beskriver SVA-lärarna att en framgångsfaktor i yrkesspråkskursen har varit att deltagarna har fått gott om tid att reflektera över språket på ett sätt som är specifikt kopplat till studier. Detta sätt att använda språket skiljer sig från yrkesspråket så som det används i det dagliga arbetet och handlar till exempel om att analysera och sammanfatta texter. Flera av deltagarna lyfter särskilt fram sådana språkliga förmågor som något de har utvecklat under utbildningen. Här framträder också något som har varit särskiljande för yrkesspråkskursen jämfört med andra språkfrämjande utvecklingsinsatser för personal, nämligen den studieförberedande inriktningen. Samtidigt som det varit en framgångsfaktor, har det emellertid även funnits hindrande aspekter i kursens inriktning mot fortsatta studier. Att kursen haft fokus på att deltagarna ska utveckla förmågor som hjälper dem att klara ett antagningstest har fört in element av oro för misslyckande, vilket upplevts som hindrande av SVA-lärarna. Det finns även svar i utvärderingsenkäten till de biträdande rektorerna som ifrågasätter omfattningen av yrkesspråkskursen om syftet begränsas till att förbereda medarbetarna på intagningstestet.

Här kan även nämnas att det i samband med antagningstestet uppstod missförstånd kring hur lång tid som deltagarna skulle få på sig för provet samt huruvida de skulle få möjlighet att använda dator för att skriva. De flesta av medarbetarna som skrev testet beskrev för SVA-lärarna att de hade varit mycket stressade och nervösa vid provtillfället, vilket de upplevde hade påverkat dem negativt. I slutet av kursen hade deltagarna samtalat om och förberett sig inför antagningstestet, men att genomförandet av testet skilde sig från det som de var förberedda på kan ha utgjort ett hinder för att deltagarna skulle klara testet.

Förankring av syftet mellan olika aktörer

Genomförandet av yrkesspråkskursen har inneburit en samverkan mellan en rad olika aktörer. I första hand handlar det om SVA-lärare, kursens deltagare och deltagarnas biträdande rektorer, men i en förlängning även personer inom Komvux som ansvarar för barnskötarutbildningen samt de personer inom förskoleförvaltningen som ansvarar för upphandlingen av utbildningen samt kontakten med GVF.

Att de biträdande rektorerna har involverats tidigt har beskrivits som en framgångsfaktor, och av de inledande fokusgruppsamtalen framgår att de biträdande rektorerna har en positiv syn på kursen. Att deltagarnas chefer är involverade möjliggör att deltagarna får stöd och känner sig sedda under kursens gång. Dock har SVA-lärarna fått bilden av att det skiljer sig mellan deltagarna vilket stöd de faktiskt fått, både när det gäller studietiden, tillgången till datorer och annat. Enligt SVA-lärarnas upplevelse har det dock inte påverkat deltagarnas studiemotivation eller deras deltagande i kurstillfällena.

Ett större hinder har bristen på förankring bland ansvariga för barnskötarutbildningen på Komvux varit. Det ursprungliga syftet med yrkesspråkskursen var att ge deltagarna bättre förutsättningar att komma in på – och klara att fullfölja – barnskötarutbildningen. Det har dock inte varit möjligt att få svar på vilka förmågor det är som bedöms i antagningstestet, vilket försvårat planeringen av yrkesspråkskursen. Det har funnits olika förväntningar på samarbetet mellan förvaltningarna, där SVA-lärarna som ansvarar för yrkesspråkskursen har haft önskemål om mer kommunikation än vad ansvariga på Komvux sett som sitt uppdrag. Att inte kunna få information om vad som bedöms vara nödvändiga förkunskaper för att klara barnskötarutbildningen har varit en källa till frustration för SVA-lärarna.

DISKUSSION

Resultaten av utbildningen visar att såväl deltagare som biträdande rektorer till övervägande del varit mycket nöjda med kursen och att den bidragit positivt till deltagarnas förmåga att läsa och skriva på svenska. En biträdande rektor uttryckte emellertid att kursen bidragit till en liten utveckling i relation till hur resurskrävande den varit.

Under uppföljningens gång blev det även tydligt att utvecklingen av deltagarnas läs- och skrivförmåga på svenska varit starkt knuten till såväl deltagarnas yrkesidentitet som deras lärandeidentitet. De beskrivningar som deltagare och biträdande rektorer ger av den språkliga utveckling som skett handlar i hög grad om ökad delaktighet samt ökat självförtroende. Med ett utvecklat språk följer även förmågan att kunna bidra i diskussioner på arbetsplatsen och kursen har även bidragit med tekniker för att träna på att läsa och skriva. De biträdande rektorerna uttryckte i gruppintervjuerna även förväntningar på att medarbetarna senare skulle kunna gå in i barnskötarutbildningen med stärkt självförtroende. De menade också att yrkesspråkskursen i sig blivit ett viktigt bidrag för att deltagarna ska känna att det satsas på deras lärande. Flera av de biträdande rektorerna beskrev att deras medarbetare var stolta och visade stort engagemang i sina studier.

Emellertid har deltagarnas stärkta yrkesidentitet även lett till en ökad frustration över att inte ha formell barnskötarbehörighet, beskriver SVA-lärarna i sina reflektioner. När det gäller de deltagare som sedan kommit in på barnskötarutbildningen skulle detta eventuellt kunna ses som en motivation för att klara utbildningen, men för de deltagare som inte blivit antagna kan det snarare antas ha orsakat ännu större besvikelse. Det faktum att kursen i hög grad varit kopplad till ett test som deltagarna tidigare misslyckats på, men under kursens gång haft förhoppningar om att klara vid nästa tillfälle, har skapat oro hos deltagarna. De deltagare som sedan inte heller klarade antagningstestet till barnskötarutbildningen har enligt SVA-lärarna upplevt en stor besvikelse. Denna känsla av misslyckande kan antas påverka lärandeidentiteten negativt och det kan vara av värde att överväga risker kontra nyttan av att kursen i så hög grad varit knuten till antagningen till barnskötarutbildningen.

Detta blir särskilt problematiskt med tanke på den låga graden av samarbete mellan ansvariga för yrkesspråkskursen respektive barnskötarutbildningen. Det ursprungliga syftet med yrkesspråkskursen var att ge deltagarna bättre förutsättningar att komma in på – och klara att fullfölja – barnskötarutbildningen. Det har dock inte varit möjligt att få svar på vilka förmågor det är som bedöms i antagningstestet, vilket försvårat planeringen av yrkesspråkskursen. Det har funnits olika förväntningar på samarbetet mellan förvaltningarna, där SVA-lärarna som ansvarar för yrkesspråkskursen har haft önskemål om mer kommunikation än vad ansvariga på Komvux sett som sitt uppdrag. Att inte kunna få information om vad som bedöms vara nödvändiga förkunskaper för att klara barnskötarutbildningen har varit en källa till frustration för SVA-lärarna.

Samtidigt har det under processen blivit synligt hur viktigt det är med tidig förankring och kommunikation mellan alla inblandade, för att kunna klargöra roller, syften och förväntningar för olika delar av arbetet.

Just oklarheter kring det specifika syftet med yrkesspråkskursen, det vill säga ett syfte som rör vilka förmågor som deltagarna förväntas utveckla, har varit det största hindret för såväl genomförandet av yrkesspråkskursen som uppföljningen av den. Det har även funnits funderingar kring huruvida kursens innehåll borde vara inriktat mot att deltagarna ska klara intagningsprovet för att komma in på barnskötarutbildningen, eller om innehållet borde handla mer om att deltagarna ska utveckla sin läs- och skrivförmåga för att klara utbildningen och de arbetsuppgifter som är relaterade till läsning och skrivning på förskolan. Det som både deltagare och biträdande rektorer lyfter som positivt med kursen handlar i hög grad om att kursen har bidragit till att deltagarna har fått ett ökat självförtroende att delta aktivt i diskussioner på arbetsplatsen och utvecklat en ökad förståelse för sitt uppdrag. Det är således i detta avseende som kursen visat sig ha störst potential att göra skillnad för deltagarna.

Avslutningsvis bör det betonas att kursdeltagarna och deras biträdande rektorer generellt varit mycket nöjda med kursen, men att det i uppföljningen har blivit synligt att de frågor som har lyfts här i diskussionen blivit ett orosmoment för såväl kursens lärare som deltagare. De hindrande och möjliggörande faktorer som identifierats i denna uppföljning rör specifikt den aktuella yrkesspråkskursen, men kan antas ha relevans även för andra, liknande utbildningsinsatser och uppföljningar i framtiden.